

50-året for nederlaget

af Morten Thing

[*Giraffen* 19/juli 1995, s. 12-13.]

Det netop overståede 50-års jubilæum for den 5.maj var præget af floskler og gamle mænd. Begge dele var til at vente. Flosklerne fik en så fremtrædende rolle, fordi begivenheden skulle tjene det mytologiske formål at tilsløre de reelle modsætninger. Kun ganske få blandede sig med disharmoniske stemmer i floskulaturen. De gamle mænd fik en så fremtrædende rolle af den indlysende grund, at de yngste, som var aktive dengang, er mindst 67 i dag. Men det kneb noget med at få formidlet til de yngre generationer, at hvis man kan sige noget sammenfattende om modstanden under besættelse, så er det at den repræsenterede de unges oprør mod de voksne, de umyndiges oprør mod de bestemmende. Modstanden var *amatørernes oprør*.

Modstandsbevægelsen i Danmark har været dyrket siden engang i 1943-44. Den repræsenterer ét af de få historiske eksempler på, at det politiske lederskab (forstået bredt fra regering og folketing til fagbevægelse og erhvervsorganisationer) fuldstændig mister legitimiteten i befolkningens øjne. Socialdemokratiet mistede lederskabet over arbejderklassen. En lille gruppe bevæbnede mænd løb rundt og lavede sabotage og havde større legitimitet end det politiske lederskab.

Modstandsbevægelsen var en lille gruppe, hvis vi til den medregner de aktive og fraregner ventegrupper og andre, som måske nok var bevæbnede og som fik et armbind den 5. maj. Den bestod i meget høj grad af helt unge mennesker, som mente at nu havde det voksne og bestemmende Danmark spillet fallit. Nu måtte nogen tage sagen i egen hånd. Det var ikke en gruppe, som kunne blive enige om ret meget politisk, fordi den især repræsenterede yderfløjene i dansk politik. Et fællesskab havde man i, at man ønskede tyskerne ud af landet, ønskede demokratiet genindført og ønskede et opgør med det politiske og økonomiske lederskab, som havde stået for den politiske og økonomiske kollaboration.

Politikerne var ikke dummere end at de efter oprørene i 1943 og 1944 godt vidste, at de havde mistet deres legitimitet. Derfor valgte de endnu engang *forhandlingslinjen*. Denne gang blot ikke med tyskerne, men med Frihedsrådet. Og det lykkedes politikerne at forhandle sig tilbage i magtens centrum, ikke mindst, fordi englænderne ønskede dem der og næppe havde akcepteret en ren modstandsregering. Forhandlingerne rettede sig mod opgørets karakter og regeringens sammensætning.

I selve denne *setting*, i selve akcepten af, at nogle af dem, som der skulle gøres op med, selve de ansvarlige for kollaborationen sad med ved forhandlingsbordet, lå også akcepten af nederlaget.

Alle politikerne havde stået bag kollaborationspolitikken. Alle havde de stået bag eftergiveness overfor tyskerne. Alle havde de stemt for kommunistloven. Venstres folk havde specielt melet bøndernes kage på arbejderens bekostning. Og Socialdemokratiets folk havde trukket tænderne ud af arbejderbevægelsen og ført en skånselsløs kamp mod kommunisterne. Men *ingen* af dem (eller næsten ingen) blev sat uden for ved retableringen af demokratiet.

Det lykkes politikerne at kvæle modstandsbevægelsen i en kærlig omklamring. Ingen var mere begejstrede for 'hele folkets opslutning bag modstandsbevægelsen' end politikerne. Politikerne og den meddelagtige presse skabte i fællesskab forestillingen om modstandsbevægelsen som *konsensus* i store dele af befolkningen. Først inden for de sidste 20 år er det lykkedes forskningen at genskabe de modsætninger, som var virkelighedens.

Politikernes omklamring indebar, at de fik magten, og at man lavede et opgør på ret

tilfældige præmisser. Dertil, at man nedsatte en kommission, som skulle undersøge, om der var nogen grund til at rejse kritik af nogen politiker i forbindelse med kollaborationspolitikken eller forhandlingspolitikken, som dens tilhængere kalder den. Og endelig at man siden gjorde den 5. maj til national glædesdag.

Retsopgøret kom til at hvile på tilfældige præmisser, fordi det allerede på forhånd lå i sagens natur, at politikerne var undtaget. Man kunne dømme frikorpsfolkene. Hvad jeg finder helt på sin plads. Men kun under forudsætning af, at man anerkender, at modstandsbevægelsens opfattelse var gældende tilbage til 9. april 1940. Men var den det, så måtte politikerne, som anerkendte rekrutteringen af frikorpsset, også have pådraget sig et strafansvar.

Én af de største værnemagere var entreprenørvirksomheden Wright, Thomser & Kier. De anlagde flyvepladser og atlanterhavsvold for tyskerne. Men de undslod sig i starten. De var bange for deres omdømme. Og de krævede så, at regeringen skriftligt pålagde dem at udføre værnemageriet som et nationalt påbud. Da sagen efter krigen blev undersøgt af anklagemyndigheden var Carl Madsen ansat dér. Og sagen blev siden droppet af rigsadvokaten og Carl Madsen blev afskediget for spritkørsel. Den egentlige grund til at sagen blev droppet var imidlertid ikke som Madsen antydede, at rigsadvokat Pihl var bestukket af Wright, Thomsen & Kier, men at sagen ikke kunne vindes, fordi firmaet havde sikret sig regeringens skriftlige pålæg om at udføre arbejdet. Dermed var sagen igen endt som et spørgsmål om politikernes ansvar.

Politikerne fik konstrueret sig frem til en forhandlingsløsning, som så ud som om modstandsbevægelsen fik nogle afgørende indrømmelser. F.eks. halvdelen af pladserne i befrielsesregeringen, f.eks. arrestationen af landssvigerne, f.eks. love med tilbagevirkende kraft osv. Men kompromisset indebar i sin kerne, at det grundlæggende problem ikke blev løst: hvilken retstilstand herskede efter den 5.maj? Hvis det - som det kunne se ud - var modstandsbevægelsens grundlag der skulle dømmes på var der så en underforstået grænse ved den 29. august? Nej, det var der officielt ikke. Men reelt kom der det for politikerne, men ikke for frikorpsfolkene. Dette makværk var politikerne imidlertid villige til at acceptere for at få magten. Ja, de var villige til at deltage i det mummespil, hvor de hvert år den 5. maj lod modstandsbevægelsen spille sejrherre.

At dette lod sig gøre hænger givet sammen med den kolde krig og den betydning den fik for det politisk-kulturelle klima i landet. Den kolde krig placerede nemlig modstandsbevægelsens to fløje i rollen som modstandere. Og jo mere man kunne undertrykke bevidstheden om den kommunistiske fløj, jo mere fik man også organisationer for modstandsfolk (eksempelvis Frihedskampens Veteraner) som var villige til at spille med i mummespillet.

Mere i overensstemmelse med virkeligheden ville det være at sige, at modstandsbevægelsen sikrede, at Danmark ikke blev regnet blandt Tysklands allierede ved krigens afslutning. Og at det var politikerne, som havde samarbejdet med tyskerne, der høstede frugten heraf. Kompromisset den 5.maj 1945 var derfor et *nederlag* for modstandsbevægelsen.